

Koprek), »Ali jezika nitko od ljudi ne može konačno ukrotiti. On je zlo koje ne pozna mira. Pun je smrtonosnog otrova (Jak 3, 8)« (I. Macan), »Pomazanje bolesnika« (A. Mateljan), »Suradnja svećenika i medicinskog osoblja u palijativnoj skrbi« (M. Nikić), »Na Zemlji, prema Bibliji, ne smije biti siromaštva« (P. V.)... Ostali, daleko brojniji autori u knjizi, oprostite će mi što ih nisam uspio spomenuti u ovom »ilustrativnom« uzorku. Svi oni, kao i njihovi prilozi, čekaju svoje čitatelje u djelu. Prilozi za zbornik su u načelu trebali biti kratki, dvije do pet stranica. Nekoliko članaka, manji dio njih, ipak prelazi zadane okvire.

Odakle su i tko su suradnici zbornika *Vjera bez djela je mrtva*? Potječu iz nekoliko država te je, prema tome, ovo međunarodni zbornik. Njegovi pisci su kršćanski laici i svećenici, redovnici i redovnice. Gledajući ih sasvim izbliza, promatrajući ih bez izričitog klasificiranja, zamjećujem da je tu ekonomist, pravnik, liječnik, matematičar, novinar, filmaš, pjesnik, profesor, pastoralac, psiholog, filozof, teolog, itd. Više od polovice pisaca, njih dvadeset i sedam, redovnička su subraća p. A. Cveka.

Nije jednostavno kritički vrednovati priloge zbornika *Vjera bez djela je mrtva* zbog njihove raznolikosti u multidisciplinarnosti. U tom svom poslu kritičar mora imati kao jedan od »kriterija« ili barem kao »kritičku orijentaciju« činjenicu osobne prijateljske upućenosti svakog suradnika prema slavljenu. Svaki je suradnik naime svojim pisanim prilogom nastojao podariti slavljenu i čitateljstvu dvostruki dar: dar svoje profesionalnosti i dar svoje ljudskosti. Prvi aspekt takvog darivanja išao je u prilog kvaliteti tekstova, a drugi u prilog raznolikosti u estetskoj oblikovanosti članaka u zborniku.

Idejni inspirator, inicijator, animator u potrazi sa suradnicima, učinkoviti realizator ovoga timskog djela je p. M.

Nikić. Naravno, uz p. M. Nikića su njegovi vrijedni suradnici.

Na kraju, preporučujući čitateljima zbornik *Vjera bez djela je mrtva*, pokušat ću sažeti u par riječi onu stvarnost prema kojoj stremi istodobno i ekonomistov, i bibličarev, i svaki drugi prilog u ovoj vrijednoj knjizi: trebalo bi nam u Zagrebu, u svakom gradu i svakom mjestu diljem Lijepe Naše i diljem svijeta puno »dobrih duhova« poput p. A. Cveka. Biblijski rečeno, zbornik *Vjera bez djela je mrtva* htio bi posijati i već nazrijeti nadu u pojavu novih »Božjih pobunjenika« (usp. Ps 76) protiv bijede na čovjekovoj i Božjoj zemlji, na kojoj uopće ne bi smjelo biti siromaštva.

Pero Vidović

Autobiografija Ignacija Lojolskog. Hodočasnikova ispovijest, Zagreb, 2009, 150 str.

Pred nama je autobiografija sv. Ignacija. Djelo nosi naslov i »Hodočasnikova ispovijest«. I jedan i drugi naslov predstavljaju Ignacijev život, uz napomenu da je Ignacije svoju autobiografiju, svoju ispovijest izdiktirao suradniku o. Luisu Goncalvesu da Camari. Djelo je obogaćeno i korisnim predgovorima kao što je onaj prevodioca patera Josipa Kukuljana, zatim o. Jeronima Nadala i oca Luisa Goncalvesa da Camare. U tekstu je naznačena pregledna kronologija života sv. Ignacija te su iznesena vrlo važna i korisna objašnjenja njegove autobiografije, koju je napisao otac Burkhardt Schneider.

Najbolji uvid u to kako je Ignacije počeo pripovijedati svoj život daje nam predgovor oca Luisa Goncalvesa. Tako doznajemo da je Ignacije najprije s Goncalvesom razgovarao o tome, a odluku da prikaže cijeli svoj život donio je nakon što mu je u molitvi Bog jasno dao do znanja kako mu je dužnost to učiniti. Evo što zapisa otac Goncalves: »I tako, eto, u rujnu, ne sjećam se kojega dana,

Otac me pozva i počeo mi kazivati cijeli svoj život, i momačke ispade jasno i otvoreno sa svim okolnostima. Kasnije me u istom mjesecu pozvao tri ili četiri puta, i dospio je s poviješću do nekoliko dana boravka u Manrezi. To je vidljivo po drukčijem rukopisu« (str. 14). U Goncalvesa nalazimo da je to napisao u rujnu 1553, te da je pisao u nastavcima, odnosno sve dok nije stigao o. Nadal 18. listopada 1554. Ignacije ili o. Goncalves, koji je zapisivao autobiografiju, strukturirao ju je, podijelio na život prije poziva — obraćenja i život nakon poziva — obraćenja. Odabirući najosnovnije autobiografske podatke, doznajemo da je Ignacije rođen u pokrajini Guipuscoa u kojoj se nalazi gradić Azpetija, u kojem je smješten dvorac Loyola. Bask je iz Španjolske. Na krštenju dobiva ime Inigo, koje je kasnije u Parizu promijenio u Ignacije. Kao godina njegova rođenja navodi se 1491, a kao datum smrti 31. 7. 1556. Potječe iz ugledne religiozne obitelji. Najmlađi je među trinaestero braće i sestara. Ima jednog brata svećenika, Petra Lopeza.

Kada je riječ o životu prije obraćenja, najvjerojatnije je do svoje dvadeset i šest godina bio sav u ispraznostima svijeta. Movens, pokretač života bila je ljudska slava koju je želio postići kao vojni vitez te kroz druženje s uglednim i visokim društvom. Identitet ženske osobe iz Ignacijevih snova nije jasan. Inače, i vježbe oružjem, čitanje literature — najčešće viteških romana, poput onog o Amadis iz Galije — također su činili isprazni Ignacijev život. Poziv, obraćenje i život nakon obraćenja osvijetljeni su kroz određene događaje, asketski život, duhovna iskustva: razlikovanje duhova, mistične doživljaje. Razdjelnica, prekretnica života, trag Božje milosti, vezuje se uz ranjavanje topovskim tanetom u nogu 20. svibnja 1521. u obrani tvrđave Pamplone u pokrajini Navari, koju su napali Francuzi. Ranjenik je prevezen u bolnicu, i za vrijeme liječenja — oporavka čita knjige: »Život Isusa Krista« Ludolfa

Saksonsokoga i »Živote svetaca« Giacomina Voragine. Budući da je sv. Ignacije bio sklon odvagivanju stvari, čitajući o životu našega Gospodina i svetaca znao je ovako rasuđivati: »Sv. Dominik je uradio ovo, onda moram i ja to uraditi. Sv. Franjo je uradio ovo, onda moram i ja to uraditi.« (Str. 20)

Dodir Duha Božjeg Ignacije će iskustiti u Montserratu 1522, gdje je u Gospinu svetištu obavio životnu ispovijed, darovao svoje viteško odijelo jednom siromahu, a sam se odjenuo u hodočasničku haljinu te probdno noć u molitvi pred Gospinim oltarom. Njegovu duhovnom iskustvu pripada »veliko rasvjetljenje« koje je doživio u Manrezi 1523, šecući uz rječicu Cardoner. Jednogodišnji boravak u Manrezi za hodočasnika je vrijeme velikih duševnih muka, vrijeme iskustava unutrašnjih i raznovrsnih mističnih doživljaja. Jedno od snažnijih mističnih iskustava je i ono za vrijeme sv. mise. Hodočasnik pripovijeda: »Boraveći tako u tom gradu, slušao je neki dan misu u crkvi spomenutog samostana. I za podizanja Tijela Gospodnjega ugleda unutrašnjim očima kao neke bijele zrake koje su dolazile odozgo. Premda nakon toliko vremena ne može to dobro objasniti, to što je on jasno 'ugledao' umom bilo je 'gledanje' Isusa Krista, Našeg Gospodina u Presvetom Sakramentu« (str. 35). Hodočasnik će imati slične mistične doživljaje u svibnju 1523. za boravka u Padovi, u rujnu 1523. dok je bio u Jeruzalemu te 1537. u kapelici La Storta, 14 km ispred Rima.

Zasigurno snažni pečat duhovnih iskustava je videnje koje je Ignacije imao u kapelici La Storta, a ono je rezultiralo idejom da osnuje Družbu Isusovu. Evo kako je to hodočasnik doživio: »I jednom nekoliko milja (14 km) prije Rima bio je u nekoj crkvi i molio se. Tada osjetiti takvu promjenu u svojoj duši, i tako je jasno vidio kako ga Bog Otac postavlja uz Krista, Sinka svoga, da se nipošto nije usudio posumnjati u to da ga je Bog otac postavio uz Sinka svoga« (str. 79). Da je

Ignacije postao miljenik našega Gospodina, Isusa Krista, i da je imao Njegovu zaštitu, skrbništvo, uočava se dok u Barceloni s 33 godine, 1523, uči latinski jezik, u Alkali 1524. započinje studij filozofije te 1528. odlazi na daljnji studij filozofije i teologije u Pariz. Naime Božja providnost koja se očitovala kroz velikodušnost ljudi omogućila je hodočasniku da uspješno završi studij. Uz studij je držao i duhovne vježbe. Providnost koja je bdjela nad njim osjetila se osobito kad je inkvizicija u Alkali i Salamanki priredila hodočasniku nepravedno duševne muke, ispitujući pravovjernost, a progon se nastavio u Parizu, Jeruzalemu i Rimu. Pored svega toga Ignacije ne sustaje, ne obeshrabruje se, ide prema ostvarivanju svoga cilja, poslanja — ostvarenju Božjeg plana. Očitovanje Božjeg vodstva, ljubavi, Božje volje pokazalo se i kad mu je naš Gospodin darovao milost svećeništva, u Veneciji 24. lipnja 1537. Zaredio ga je rapski biskup Vicenzo Negusanti, te će Ignacije prvu sv. misu služiti 1538. u Božićnoj noći, u Kapelici rođenja Isusova u Rimu, u Bazilici Santa Maria Maggiore.

Ignacije se kao čovjek duboke vjere, koji je odan i suosjeća s Crkvom na temelju dobivene milosti, uvjerio da treba učiniti još nešto više za Boga i Crkvu, a to je osnutak novog reda koji će se zvati Družba Isusova, koji papa Pavao III odobrava 27. rujna 1540. bulom Regimini militantis Ecclesiae. Uz ovo najveće djelo, osnutak Družbe, neumorni, neslomljivi poslanik, Božji vitez, ostavi u baštinu Družbi i Crkvi i druga dragocjena djela kao što su: »'duhovne vježbe' koje su u bitnome nastale u Manrezi od 1522–1523, uz napomenu da su 31. srpnja 1548. potvrđene od pape Pavla III. Kao izuzetno važno djelo u svakom slučaju su 'konstitucije Reda' čiju izradu je započeo 1541, a dovršio tek 1550. Jedno od svjedočanstava je i 'duhovni dnevnik' gdje su spisi sačuvani od 2. veljače 1544. pa do 27. veljače 1545. Imamo autobiografiju koju je tek 1553. počeo pripovijeti

dati i završio 1555. Tu su i 'pisma' gdje prvi dio obuhvaća vrijeme od obraćenja (1521) do definitivnog dolaska u Rim 1538, a drugi dio je period od 1539–1556, tj. od početka osnutka reda pa do smrti i ne tako nevažne su i Ignacijeve 'misli' poznate po nazivu još 'Iskre svetoga našeg Ignacija'« (prema »Načela Jezuita«, Mladost, Beograd, 1987). Ignacijeva duhovnost — svetost, djela — veliki značaj i uloga u Crkvi i Božjem narodu prepoznati su i od Crkvenih vlasti, pa će papa Pavao V proglasiti 27. srpnja 1606. Ignacija blaženim, a Grgur XV će ga 12. ožujka 1622. zajedno sa sv. Franjom Ksaverskim proglasiti svetim.

Za pristup izvornom i vjerodostojnom liku i djelu sv. Ignacija pomažu nam i objašnjenja autobiografije oca Burkhardta Schneidera. Pater Burkhard dao si je truda da sporne povijesne podatke i događaje pokuša objasniti. Ovdje izdvajam samo neke. Oslanjajući se na objašnjenja uz predgovor oca Goncalvesa, ističe: »Diktiranje nije počelo tek u rujnu, nego već svršetkom kolovoza 1553 — gdje je prvi izvještaj iz 1553. dopirao sve do početka boravka u Manrezi, a prekid duži od dvije godine, treba čitav taj dio staviti u godinu 1555. Razlog prekida mogao bi biti Ignacijeva bolest kao što Ignacije spominje u pismu od 23. rujna 1553 da se vrlo loše osjeća i da nema oporavka« (usp. str. 87). Objašnjenje uz predgovor oca Nadala s obzirom na godinu dovršetka konstitucija, koja je najvjerojatnije 1550, a Nadal spominje 1551, za oca Burkhardta je »Nadalova pogreška ili pogreška u prepisivanju« (usp. str. 85). Burkhard odgovara i nekim autorima koji problematiziraju godinu rođenja, 1491, budući da postoje određena odstupanja kada je se stavi u korelaciju s drugim godinama: »Moramo dakle pretpostaviti da Ignacije nije znao navesti točnu godinu svojega rođenja, što u ono vrijeme uopće nije nešto neobično« (str. 89). Često se komentatori spotiču i o značenje izraza »discrecion«, koji se najčešće prevodi kao »razboritost«, a su-

rećemo ga u duhovnim vježbama, osobito u konstitucijama. Burkhard objašnjava: »'Discrecion' ne znači, dakle samo neku ljudsku razboritost ili instinktivnu sigurnost, nego ujedno nadnaravnu, od Boga određenu i prema Bogu usmjerenu sigurnost, da bismo čitav život uvijek više prilagođavali Božjoj volji i želji« (str. 97).

U vezi s Ignacijevim viđenjem uz rječicu Cardoner Burkhard neka tumačenja nadopunjuje ovakvim objašnjenjem: »Šturi prikaz, koji nam malošto kaže o sadržaju, daje nam ipak naslutiti značenje koje je sam Ignacije čitav život pridavao tom izvanrednom čisto intelektualnom viđenju. Ignacijevi drugovi, osobito Polanco i Nadal, daju neke upute o sadržaju tih doživljaja, pri čemu se sigurno oslanjaju na daljnje Svećeve usmene izvještaje. Da su se kasnije upravo tom viđenju pripisivale još točnije pojedinosti — na primjer to da je Ignacije već onda spoznao osnovne crte svog budućeg Reda — razumljivo je na temelju toga što je sam Svetac toliko isticao značenje tog časa za njegov život, ali se tu o pojedinostima jedva može dokazati. Štoviše, kasniji Ignacijev život pokazuje još mnogostruko traženje i opipavanje ostvarenja njegova ideala, dok konačno neće naći završni oblik svoje zajednice« (str. 104). Viđenje koje je Ignacije imao u kapelici La Storta gdje je čuo Isusove riječi: »Ego ero vobis Romae propitius« (U Rimu ću vam biti milostiv), kojemu je otac Laynez svjedok, Burkhard ovako prosuđuje: »Upravo iz toga što Laynez novo donosi uz Ignacijev izvještaj biva jasno da događaj u La Storti nije ostao ograničen na njegovu osobnu sferu kao neki njegov privatni doživljaj, već je imao bitno značenje u nastajanju nove redovničke zajednice« (str. 142). U autobiografiji postoji još dvojbena detalja koje Burkhard komentira i objašnjava, ali taj uvid prepuštamo čitatelju djela.

»Autobiografija — hodočasnikova isповijest« vrijedan je tekst jer nam daje uvid u Ignacijev život i djela. Naime čita-

jući knjigu, predstavljala nam se stvarni Ignacije — grešan, ali i svet — čovjek duboke vjere, mističnih iskustava, vizionar, snažna osobnost, radikalist koji živi potpuno predanje Bogu. Djelo je hvalevrijedno ponajprije zato što i u čitatelju potiče dobre, lijepe, plemenite, pozitivne misli, ali i stoga što u mnogih može iznjedrili želju za jačom vjerom, stvarnijim obraćenjem, svetošću života. Osjetiti tko je Ignacije i okoristiti se njegovim primjerom, najlakše će se postići čitajući ovu knjigu.

Josip Batinić

Ivan Antunović, *Sakrament ženidbe*, Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove, Zagreb 2009, 212 str.

U cilju aktualizacije i kontekstualizacije prastare i svezremenske problematike ženidbe i braka, vrijedi podsjetiti da prva enciklika pape Benedikta XVI nije naslov *Bog je ljubav* (*Deus caritas est*). Već na njezinu početku smjerkazno i programatski stoji novozavjetni citat: »Bog je ljubav i tko ostaje u ljubavi, u Bogu ostaje, i Bog u njemu« (1 Iv 4, 16). Benedikt XVI nadalje upozorava na široko semantičko polje riječi »ljubav« — govori se o domoljublju, o ljubavi prema zvanju, o prijateljskoj ljubavi, o ljubavi između roditelja i djece, o rodbinskoj ljubavi i ljubavi prema bližnjemu, o ljubavi prema Bogu, te o *ljubavi između muškarca i žene* koja se ističe kao *arhetip ljubavi* u pravom smislu riječi — te s time povezanu činjenicu da je dotična riječ davno postala i do danas ostala jedna od najviše upotrebljivanih, ali i najviše *zloupotrebljivanih* riječi.

Neposredno prije nego što je izabran za papu kada je uzeo ime Benedikt XVI, dekan kardinalskog zbora kardinal Joseph Ratzinger održao je na početku konklava u travnju 2005. godine zaista upečatljiv govor. Najsnažniji odjek, kako u crkvenim krugovima tako i izvan njih, izazvala je njegova osuda *relativizma* kao